

 Međunarodni tjedan
otvorenog pristupa

Autorsko pravo u politikama i zahtjevima

**otvorene znanosti u
hrvatskim znanstvenim
ustanovama**

IVA MELINŠČAK ZLODI

21.10.2025

10:00–11:00

#OAWWeek2025

Campaign: Who truly owns academic knowledge?

- The researchers who create it, the publishers who control it, or the institutions that employ authors and/or fund research?

🔑 The key to this question is copyright. It determines who controls research, how it's shared, and who can access it.

- The copyright holder is the only one who can transfer copyright to others, or give permissions to use the work by means of a contract or a licence.
- In some cases, research performing organisations might hold copyright due to legal provisions related to employment contracts and work-for-hire. Nevertheless, they do not always exercise it, and in practice, authors manage copyright with their publishers.
- When publishing, publishers usually require copyright transfers or exclusive licences to publish, meaning the author gives up their rights and can no longer freely reuse or share their work without the publisher's permission.

💡 But there are other ways to manage copyright when publishing. **Rights Retention (RR)**, **Secondary Publishing Rights (SPR)** and the **use of open licensing** allow researchers to maintain control over their work. And libraries can lead this change.

Getting to 100% Open Access

Libraries, 5 calls for action!

- Week 1.** Copyright and Legal Ownership, 20–24 Oct
- Week 2.** Repositories and Green OA, 27–31 Oct
- Week 3.** Rights Retention and Open Licences, 3–7 Nov
- Week 4.** Secondary Publishing Rights (SPR), 10–14 Nov
- Week 5.** Support for Open Access Publishing, 17–21 Nov

Program „Knowledge Rights 21“

- “works to bring about changes in legislation and practice across Europe that will strengthen the right of all to access and apply knowledge for the benefit of research, science and society at large”
- Financiranje: Arcadia Foundation
- Provode: IFLA, LIBER i SPARC Europe
- Među ostalim pitanjima pravnim pitanjima vezanim uz otvorenu znanost, fokusira se na:
 - Zadržavanje autorskog prava” (*rights retention*) (SPARC Europe)
 - Pravo sekundarne objave (*secondary publishing rights*) (LIBER)
- Mreža nacionalnih koordinatora

KR21 projekt „Retain”

- Definicija politike „zadržavanja autorskog prava”:
 - *An institutional RR policy is an expressed position setting out the practice of retaining sufficient rights for academic works produced by an institutions’ researchers to make the work openly accessible and reusable immediately.*
- *Varijacije:*
 - *obaveza/preporuka*
 - *Pravna osnova*
 - *Opt-in/opt-out*
 - *Autori i djela na koja se odnosi*
 - *Verzije radova i licencije*
 - *Postupak usvajanja*
 - *implementacija*

Što utječe na donošenje i formuliranje politika?

- Tko ima autorsko pravo i pravo iskorištavanja znanstvenih djela?
- Postojanje „prava sekundarne objave” u zakonu
- Nacionalne politike otvorene znanosti
- Zahtjevi nacionalnih i međunarodnih zaklada
- Nacionalna „kultura” objavljivanja
 - „Read & Publish” ugovori
 - Nacionalni izdavači
 - Infrastruktura repozitorija i kultura samo-arhiviranja

Međunarodni politički okvir

UNESCO Recommendation on Open Science (2021.)

Open scientific knowledge refers to open access to scientific publications (...) that are available in the public domain or under copyright and **licensed under an open licence** that allows access, re-use, repurpose, adaptation and distribution (...). **Any transfer or licensing of copyrights to third parties should not restrict the public's right to immediate open access** to a scientific publication.

European Research Area policy agenda (2022.)

Priority area 2: *Propose an EU Copyright and Data Legislative and Regulatory Framework Fit for Research:* (...) the Commission will (...) look at specific initiatives to enable open access to scientific publications, including the amendments introduced by several Member States into their national copyright legislation enacting a **secondary publishing right** for publicly-funded scientific publications and **non-legislative initiatives**.

Budući **ERA Act** (javna rasprava od 2025.)

Situacija u Hrvatskoj

Motivacija za donošenje politika?

- premali udio HR publikacija u otvorenom pristupu
 - posebno među časopisima visokog odjeka ali i među drugim vrstama publikacija poput knjiga i zbornika
- ustanove zasad nemaju alata da povećaju udio otvorenog pristupa, osim plaćanjem APC-eva ili poticanjem dijamantnih časopisa
- za ustanove bi bilo dobro urediti pitanje intelektualnog vlasništva na način da mogu potaknuti svoje zaposlenike da pohranjuju radove u repozitorije u otvorenom pristupu (tzv. zeleni otvoreni pristup)

Udio OA publikacija - Web of Science CC, 2024.g.: **svi radovi** & **radovi u časopisima "velikih 5" izdavača***

Sveučilište u Zagrebu: 68% & 43%

Sveučilište u Ljubljani: 77% & 76%

Sveučilište u Tromsøu: 82% & 83%

Sveučilište u Edinburghu: 76% & 74%

Sveučilište u Utrechtu: 80% & 80%

* Elsevier, SN, T&F, Wiley, Sage

Zastupljenost *Publish&Read* ugovora

Transformative agreement Fully OA journal Hybrid/Closed

United Kingdom

Netherlands

Norway

Slovenia

Croatia

[Izvor:ESAC](#)
[Market Watch](#)

Zašto je autorsko pravo zapreka otvorenom pristupu?

- za znanstvena djela, autorsko pravo pripada autoru, ne poslodavcu
- U praksi, autori vrlo često pristaju na “copyright transfer” da bi objavili
- Čak i kod plaćanja autorskih naknada (APC) za otvoreni pristup, autor često gubi neka prava iskorištavanja vlastitog djela

Hrvatski regulatorni okvir

- **Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (2021.):**
 - Čl. 110. Autorska prava na autorskim djelima koja stvore znanstvenici (...) **pripadaju njihovim autorima**, bez ograničenja, ako ugovorom o radu, drugim aktom kojim se uređuje radni odnos, kolektivnim ugovorom ili drugim ugovorom s autorom nije drukčije određeno. Visoka učilišta i znanstvene organizacije **mogu donositi pravila o upravljanju autorskim djelima (...).**
- **Zahtjevi HRZZ**
- **Zahtjevi AZVO**
- **Programski ugovori**
- **Nacionalni kriteriji za napredovanja?**

Legislativa u HR

- Za znanstvena djela, stvorena u radnom odnosu, sva prava zadržavaju autori
- Poslodavac može steći pravo iskorištavanja samo ugovorima ili drugim pravnim aktima
- Za ustanove bi bilo dobro urediti pitanje intelektualnog vlasništva na način da mogu potaknuti svoje zaposlenike da pohranjuju radove u repozitorije u otvorenom pristupu (tzv. zeleni otvoreni pristup)

Hrvatski politički okvir

● Hrvatski plan za otvorenu znanost (2025.):

- PREPORUKA: Publikacije, obrazovni materijali i ocjenski radovi te drugi materijali u kojima se prikazuju rezultati ili postupci istraživanja koji su u potpunosti ili djelomično financirani javnim sredstvima **trebaju biti dostupni** u otvorenom pristupu putem institucijskih, tematskih ili drugih digitalnih repozitorija **pod odgovarajućom otvorenom licencijom** odmah nakon objavljivanja, a ako to nije moguće, onda s vremenskim odmakom
- Povećati svijest o dobrobitima otvorenog pristupa, zadržavanja autorskih prava i korištenja otvorenih licencija

● Prijedlog Hrvatskog plana za otvorenu znanost (2023.):

- Sve publikacije nastale u potpunosti ili djelomično financiranjem javnim sredstvima, (...) dostupni su u otvorenom pristupu. (...) **Uvjeti korištenja definirani su Creative Commons ili nekom drugom otvorenom licencijom (preporučljivo CC-BY)**, dok su metapodatkovni zapisi dostupni pod CC0 licencijom. **Autori publikacija zadržavaju za sebe i za svoju ustanovu prava diseminacije** završne verzije rukopisa i/ili završne objavljene verzije rada kroz institucijski ili neki drugi repozitorij u otvorenom pristupu bez vremenske odgode.

● + politike pojedinih ustanova

Politike otvorenog pristupa i otvorene znanosti

- Dokumenti „politika” pronađeni su na 19 ustanova
 - sveučilišta i njihove sastavnice, instituti, veleučilišta
- Nisu svi javno dostupni
- Različiti nazivi:
 - Politike otvorene znanosti ili otvorenog pristupa, Odluke o obvezi pohrane u repozitorije, Deklaracije i sl (i prateći dokumenti)
- Najstariji – iz 2015 (IRB i UniZG FSB), a većina od 2022. do danas
 - neki su u međuvremenu revidirani

Popis ustanova

1. Institut Ruđer Bošković
2. Istarsko veleučilište
3. Libertas međunarodno sveučilište
4. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
5. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek
6. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi
7. Sveučilište u Dubrovniku
8. Sveučilište u Rijeci
9. Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
10. Sveučilište u Slavonskom Brodu
11. Sveučilište u Splitu
12. Sveučilište u Zadru
13. Sveučilište u Zagrebu
14. Sveučilište u Zagrebu FER
15. Sveučilište u Zagrebu Fakultet strojarstva i brodogradnje
16. Sveučilište u Zagrebu Prehrambeno-biotehnološki fakultet
17. Sveučilište u Zagrebu Prirodoslovno-matematički fakultet, Fizički odsjek
18. Sveučilište u Zagrebu Sveučilišni računski centar (SRCE)
19. Veleučilište u Bjelovaru

Preporuka – prijaviti politike na:

- [Otvorena znanost.hr](https://otvorena.znanost.hr/)
- [HR-OOZ](https://hr-ooz.hr/)

Motivacija

- Dijeljenje i ponovna upotreba rezultata istraživanja
- Povećanje vidljivosti i odjeka
- Osiguranje jednakost, pravednosti, raznolikosti i uključenosti
- Javni interes (djelatnosti koje se financiraju javnim sredstvima)
- Dobrobit znanstvenika i društva u cjelini

Spominju li politike „zadržavanje prava”?

- Samo **6** ustanova spominje zadržavanje autorskog prava, odnosno slobodu raspolaganja autorskim djelom (eng. *Rights Retention*)
 - uglavnom to nije obaveza, nego poticaj ili preporuka
 - iznimka je UniZG koje obvezuje sastavnice da reguliraju autorskopravna pitanja
- Formulacije poput:
 - „Autore <se potiče>, kad god je to moguće, na zadržavanje autorskih prava nad autorskim djelima i ustupanje izdavačima samo onih prava potrebnih za objavljivanje” (Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2024.)

Otvorene licencije

- Otvorene licencije spominje 12 ustanova:
 - 1 ustanova samo općenito preporučuju otvorene licencije
 - 5 spominju Creative Commons licencije (pritom neki i preporučuju odabir što slobodnije)
 - 5 ih preporučuju izrijeком CC BY
 - 2 preporučuju CC BY i za vlastita izdanja
 - Neki preporučuju CC licencije i za druge vrste građe

Pohrana u repozitorije

- Dio ustanova ne spominje nužno “zadržavanje prava”, nego potrebu da autori osiguraju barem pravo pohranjivanja određene verzije rada
 - Npr. „U slučaju da se prilikom objave pojedinih radova od autora traži da dio autorskih prava prenesu na izdavača, autori trebaju nastojati osigurati pravo pohranjivanja određene verzije rada u otvorenom pristupu (poželjno završne verzije rukopisa koja je prihvaćena za objavljivanje)” (Filozofski fakultet u Rijeci, 2022)
- **13** ustanova spominje obavezu pohrane (nekih vrsta) radova u repozitorij
 - Npr. “Pravilo o pohrani cjelovitoga teksta odnosi se na članke u časopisima i radove u zbornicima skupova, a kao preporuka i na ostale vrste publikacija (poglavlja u knjigama, knjige, kritička izdanja, referentna djela i sl.).” (Sveučilište u Zagrebu, 2024.)

Ograničenja

- ustanove uvijek uvažavaju ograničenja koja mogu postaviti izdavači i koriste izraze poput :
 - “kad god je to moguće”, “ukoliko to izdavačka politika dopušta”, “ako je to u skladu s autorskim pravima izdavaca”...
- politike često ne razlikuju publikacije i ostale “proizvode” znanstvenih istraživanja i nejasno je na što se odnose
 - često se za sve koristi izraz “otvoreno koliko je moguće, zatvoreno koliko je potrebno”

Primjer institucijske politike u HR

Obveza pohrane cjelovitog teksta u repozitorij, u otvorenom pristupu, bez vremenske odgode, uz CC licenciju.

+

“Kako bi se omogućilo ostvarivanje otvorenoga pristupa, uz istovremenu pravnu sigurnost autora prema izdavačima, i osiguralo da autori zadrže maksimalnu slobodu u raspolaganju svojim autorskim djelima, u skladu s hrvatskim ZAPSP, **sastavnice Sveučilišta u Zagrebu trebaju regulirati način upravljanja vlasništvom proizvedenih znanstvenih djela.**”

([Politika otvorene znanosti Sveučilišta u Zagrebu](#))

Preporuke za buduće politike

- Jasno iskazati barem preporuku da se autorska prava zadrže i izdavačima daje samo neisključivo pravo raspolaganja u svrhu objave
- Preporučiti korištenje što otvorenijih licencijskih, odgovarajućih različitim oblicima znanstvenih rezultata
- U politikama razlikovati publikacije, ostale rezultate poput istraživačkih podataka i softvera, te ocjenske radove
- U politike obuhvatiti i vlastita izdanja ustanova i za njih predvidjeti korištenje otvorenih licencijskih i ostavljanje prava iskorištavanja autorima

Primjeri iz
drugih zemalja

Primjeri iz drugih zemalja

- Moguća rješenja:
 - na zakonskoj razini
 - na institucijskoj razini
 - kombinirana
- Što bi od toga moglo funkcionirati u HR?

Rješenja na
zakonskoj razini

Slovenija (1)

(1) For research co-financed in the amount of at least 50% public funding, the **funding provider shall request and the researcher shall provide open access** to all peer-reviewed scientific publications and research data and other research results. A provider of scientific research activities or researchers shall also **comply with this obligation in the individual management of intellectual property rights, by reserving the appropriate level of rights necessary** to comply with the obligations set out in this paragraph.

([SCIENTIFIC RESEARCH AND INNOVATION ACT, Art. 41](#))

Slovenija (2)

(1) **Copyright** in scientific publications **may only be transferred** to third parties on a **non-exclusive** basis by the authors of the scientific publications or by their employers where the rights are transferred to them.

(2) The authors of scientific publications or their employers, where copyright is transferred to them by law, shall publish scientific publications under an **open licence** that allows anyone to freely use, modify and share the scientific publication in accordance with the principles of scientific research ethics (e.g. a Creative Commons Attribution (CC BY) licence and Attribution-ShareAlike (CC BY-SA) licence or equivalent).

([DECREE on the implementation of scientific research work in accordance with the principles of open science, Art.6](#))

Bugarska (“Secondary Publication Right”)

(2) “[t]he **author** of a work of academic literature created on the occasion of a research, funded in whole or in part by public funding, **shall retain the right to make that work** or parts thereof **available in educational or scientific repositories for non-commercial purposes** after its acceptance for publication by a publisher, and shall be obliged to mention the publisher when doing so.”

(3) “[a]ny arrangement which prevents or restricts what is provided for in para 2 shall be null and void.”

([Copyright and Neighbouring Rights Act, Art. 60](#))

Bugarska (“Secondary Publication Obligation”)

(2) “**Authors** of publications resulting from publicly funded research **shall make available** for publication a digital copy of the publication or a version thereof **in the repository** referred to in Article 78(2).”

([Law on the Promotion of Scholarly Research and Innovation, Art. 80](#))

Rješenja na institucijskoj razini

Norveška (“Institutional Right retention policy”)

“UiT wants to make it easier than ever for the institution’s employees and students to make their research work openly available. **The legal responsibility is placed on the institution, not the individual researcher.**”

“By failing to apply for an exemption from the rule concerning Open Access, **UiT’s employees and students give the institution permission to make full-text versions available in the open research archive (...)** under a Creative Commons license (...).

UiT wishes to point out to publishers of academic literature that the institution’s employees and students hereby give UiT permission to make their academic works available (...).”

([Principles for open access to academic publications at UiT, Tromsø](#)) + 19 drugih

UK (“Institutional Right retention policy”)

1. The UE confirms the current practice that members of staff own the copyright to their scholarly works.
2. Upon acceptance of publication **each staff member (...) agrees to grant the UE a non-exclusive, irrevocable, worldwide licence** to make manuscripts of their scholarly articles publicly available under the terms of a CC BY licence, or a more permissive licence.
3. After granting the licence each staff member (...) will provide an electronic copy of the accepted manuscript (AM) (...).
4. The UE will deposit the AM in a digital repository, with (...) AM being made **accessible to the public on the date of first online publication (...)** under a CC BY licence.

[\(The University of Edinburgh Research Publications & Copyright Policy\)](#)

Rješenja koja
kombiniraju
zakonsku i
institucijsku
razinu

Nizozemska

"The maker of a **short scientific work**, the research for which has been paid for in whole or in part by **Dutch public funds**, **shall be entitled to make that work available to the public** for no consideration following a **reasonable period of time** after the work was first published, provided that clear reference is made to the source of the first publication of the work."

([Copyright Act, "Taverne Amendment" - Article 25fa](#))

+ Kolektivna akcija ustanova ["You share, we take care!"](#)

Irska

Projekt “[SCOIR Secondary rights, Copyright, Open access, Institutional policies, and Rights retention](#)”

- Research Outputs and Open Access Bill 2024 (nacrt)
 - “workflow consists of an obligation on authors' employers, and an entitlement for authors and funders, to make publicly funded research outputs available to the public by means of an open repository”
- The Draft Open Access Policy

Za raspravu

Važni kontekstualni elementi

- Kome pripadaju autorska prava za znanstvena djela stvorena u radnom odnosu?
- Postojanje SPO, SPR, OA mandata u zakonu
- Postojanje nacionalne politike otvorene znanosti
- Uvjeti nacionalnih i međunarodnih financijera
- Izdavačka praksa (P&R ugovori, dijamantni časopisi, repozitoriji...)
- Institucijske politike otvorenog pristupa
- Suradnja (grupe ustanova, knjižnica, NGO...)

Odgovarajući okvir za HR?

- Zakonodavne promjene?
- Institucijske politike?
 - Pravni alati? Zasnivanje neisključivog prava činjenja dostupnim javnosti putem repozitorija bez vremenskog embarga, za djela zaposlenika znanstvenih ustanova?
 - Sustav preporuka i poticaja ili obvezivanje autora?
- Edukacija o važnosti otvorenog pristupa i ponovnoj upotrebi (korištenju Creative Commons licencija)
- Jačanje uloge institucijskih repozitorija